

УДК 65.011.3.

Лозова О.А., магістр[©]

Стрийський коледж Львівського національного аграрного університету

**УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті обґрунтовано теоретичні та методологічні засади управління ризиками аграрних підприємств, містяться практичні рекомендації щодо ефективного управління ризиками сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: ризик, джерела ризику, управління ризиком, заходи мінімізації ступеня ризику, система керування ресурсами, оптимізація запасів.

Постановка проблеми. Становлення ринкових відносин в Україні характеризується динамічною зміною економічної ситуації, посиленням чи послабленням конкурентної боротьби, спадами ділової активності та зростаючою невизначеністю розвитку складових господарської системи. У цих умовах особливого значення набуває проблема, пов'язана з ризиком у виробничих ланках народного господарства. Сільське господарство – галузь, де виробництво пов'язане з ризиком і невизначеністю. Воно значною мірою відрізняється від інших галузей народного господарства. За таких умов успіх даного суб'єкта господарювання залежить від того, наскільки воно буде правильно орієнтуватися у цій складній ситуації, як точно зможе передбачити і врахувати появу негативних факторів, що ведуть до втрат. Іншими словами, треба знати, що таке ризик, як оцінити його рівень та уникнути збитків, яких він може завдати, вміти вибрати та реалізувати найефективніші заходи управління ризиками [5].

На сьогоднішній час ризики аграрних підприємств пов'язані із їх особливостями, а саме: економічний процес відтворення тісно переплітається з природними (біологічними) процесами; виробництво здійснюється в різних ґрунтово-кліматичних умовах — добрих, середніх і поганих, що безпосередньо позначається на результатах господарської діяльності підприємств; робочий період (час безпосереднього використання живої і уречевленої праці) не збігається з періодом виробництва, у результаті чого виникає сезонність виробництва, яка виявляється в нерівномірному, переривчастому використанні робочої сили і засобів виробництва, в нерівномірному надходженні продукції і доходів протягом року; залежність від природних умов викликає необхідність створювати значні страхові резерви; нормальний розвиток галузі неможливий без залучення коштів зі сторони і т.д.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми аналізу, оцінки та управління підприємницьким ризиком досліджували Альгіна А., Балабанова І., Бузько І., Верченко П., Вітлінський В., Гуменюк В., Дем'яненко С., Єлейко В., Загородній А., Кузьмін О., Крикавський Є., Логачева Л., Наконечний І., Нечипорук О., Нурєєв Р., Пікус Р., Прандецький І., Романченко О., Сельцова Н., Страхарчук

В., Осадець С., Уманціва Ю., Устенко О., Уткіна Е., Фере В., Хохлов М., Штефаніч Д., Ястремський О., Цельмер Г., Мюглер Й. та багато інших відомих вчених-економістів.

У процесі дослідження використані такі методи проведення економічних досліджень: абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формування висновків), статистико-економічний (аналіз сучасного стану та ефективність інтеграційних структур), монографічний (розробка методики прогнозування та оцінки ризиків аграрних підприємств), системний та порівняльний аналізи (розробка системи методів управління ризиками підприємств).

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного рівня захисту від ризиків у сільськогосподарському виробництві, а також розроблення та удосконалення системи заходів управління ризиками аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Специфічні особливості сільськогосподарського ринку змушують всіх його учасників активно займатись пошуком і вивченням інформації з метою попередження ризику, а отже, і підвищення ефективності функціонування господарських суб'єктів. Підприємницький ризик - це імовірність понесення фірмою у процесі здійснення господарських операцій втрат або одержання додаткового прибутку, зумовлених багатоваріантністю прийняття можливих рішень чи невизначеністю виробничих ситуацій.

Щоб вижити у складних умовах підприємствам необхідно приймати нетрадиційні та сміливі рішення, але це теж підвищує ступінь ризику. При певних обставинах їм потрібно не уникати ризику, а вміти правильно оцінювати його ступінь і безпосередньо управляти ним з метою обмеження. Отже, *управління підприємницьким ризиком* - це сукупність дій економічного, організаційного і технічного характеру, спрямованих на встановлення видів, факторів, джерел ризику, оцінку величини, розробку і реалізацію заходів щодо зменшення його рівня та запобігання можливих втрат.

Для успішного ведення господарства керівник повинен вміти виявляти джерела ризику. Дослідження показали, що у сільському господарстві такими джерелами можуть бути наступні чинники [4].

1. Виробничий ризик, зумовлений такими чинниками, як погодні умови, хвороби рослин і тварин, шкідники, терміни виконання робіт.

Результатом цього типу ризику є коливання врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності худоби, зміни в якості продукції, падіж тварин, скорочення терміну служби техніки і механізмів, додаткова потреба в робочій силі. Тобто в разі прийняття помилкового виробничого рішення в умовах ризику виникає загроза різкого зростання виробничих витрат.

2. Ринковий ризик, зумовлений нестабільністю цін на продукцію сільського господарства. Цей тип ризику залежить від зміни попиту й пропозиції на ринках різних видів сільськогосподарської продукції.

3. Фінансовий ризик, пов'язаний з фінансовим забезпеченням виробництва. Насамперед це стосується можливості невиклати сум узятих

кредитів і оплати виставлених господарству рахунків його партнерами по бізнесу. В умовах фінансового ризику виникає реальна загроза банкрутства.

4. Ризик технологічного застаріння, суть якого полягає в невідповідності існуючих способів виробництва на підприємстві умовам запровадження нових технологій. У такій ситуації виникають нераціональні виробничі витрати, оскільки застарілими способами виробництва не можна ефективно впроваджувати нові технології. Потрібно або змінити систему виробництва, яка б відповідала потребам нових технологій, або зачекати з впровадженням цих нових технологій, доки не будуть створені для цього необхідні умови.

5. Ризик понесення збитків від нещасного випадку, а саме від пожеж, бурі, крадіжки. У цьому разі ризик полягає в заниженні страхової суми.

6. Юридичний ризик – судова відповідальність за нещасний випадок на виробництві, втрати від зміни норм законодавства, що регулюють трудові відносини на підприємстві та охорону довкілля (використання пестицидів і гербіцидів, дотримання умов екологічного землекористування тощо).

7. Людський фактор ризику: керівник не може заздалегідь знати про можливий стан здоров'я працівників підприємства та свого власного здоров'я. Тим більше, він не може з великою ймовірністю прогнозувати взаємовідносини, як безпосередньо на підприємстві, так і з партнерами по бізнесу.

Від причин та наслідків залежить конкретна величина можливих втрат, рівень імовірності ризику, зміст заходів щодо його попередження.

Різноманітність заходів, пропонованих зарубіжною та вітчизняною теорією управління ризиками, зумовила доцільність розгляду в дослідженні можливостей реалізації цих заходів на національному ринку та їх узгодження у складі програми управління ризиками підприємств. З цією метою було проаналізовано діяльність фермерського господарства “Сяйво-Стрий”, що має статус насінницького господарства з вирощування й реалізації репродукційного посівного матеріалу.

Дослідивши ризики, які впливають на діяльність ФГ “Сяйво-Стрий”, рекомендується застосовувати наступні заходи щодо мінімізації ступеня ризику в залежності від його виду (табл. 1).

Таблиця 1

Види ризиків та заходи їх зниження

№	Вид ризику	Заходи щодо мінімізації ступеня ризику
1	2	3
1	Виробничий ризик	Організація ефективної роботи обладнання. Орієнтація виробництва на потреби ринку. Охорона праці і техніка безпеки. Своєчасне вирішення технічних проблем. Контроль за технологічними процесами.
2	Комерційний ризик	Організація маркетингових досліджень. Вибір прийнятних постачальників. Пошук нових комерційних зв'язків. Вибір оптимальної стратегії і тактики комерційної діяльності. Контроль за виконанням договорів.
3	Фінансовий ризик	Здійснення ефективного управління фінансами. Передача частки ризику іншим організаціям. Контроль за фінансами.

Продовження табл.1

1	2	3
4	Кредитний ризик	Вибір прийняттого банку для одержання кредиту. Страхування кредитів, формування резервного фонду для покриття непередбачених втрат.
5	Дії конкурентів	Постійне вивчення діяльності конкурентів: їхніх товарів, асортименту, якості, цінової політики і т.д. Впровадження наукових досягнень, прогресивних технологій.
6	Стихійні лиха	Використання послуг страхових компаній, які займаються страхуванням майна.
7	Ризик, пов'язаний зі зміною цін, попитом	Вивчення існуючої ринкової ситуації, потреб споживачів та їхніх вимог до товарів. Проведення прогнозування попиту, цін.
8	Незадоволення робітників	Розробити соціально-економічну програму, включаючи засоби матеріального стимулювання праці, створити сприятливі психологічні умови.
9	Помилки спеціалістів, їхня некомпетентність	Відбір спеціалістів за встановленими критеріями. Здійснення заходів щодо підвищення кваліфікації кадрів. Чітка система контролю за діяльністю спеціалістів. Впровадження автоматизованого робочого місця.
10	Ризик припинення господарської діяльності	Організація діяльності згідно з законодавчими актами, нормативними, засновницькими документами. Пошук інвесторів, джерел фінансування. Організація діяльності на основі маркетингу. Контроль за якістю товарів для реалізації споживачам.

Джерело: [1].

Обмежити вплив операційних ризиків на діяльність господарства “Сяйво-Стрій” можна за допомогою удосконалення вище рекомендованих заходів, а саме впровадження *системи керування ресурсами підприємств* (Enterprise Resources Planning, ERP), оскільки вона дозволить оцінити й вчасно використати нові можливості, які час від часу з'являються у його діяльності.

ERP-системи включають планування потреб у ресурсах і оцінку можливості задоволення ринкового попиту, планування своєчасних поставок сировини, забезпечення оптимального використання машин і устаткування, складання виробничих графіків з урахуванням технологічних вимог і наявності виробничих ресурсів. Вони допомагає здійснювати оперативний контроль за всіма напрямками діяльності даного господарства й формують надійну базу для прийняття оптимальних рішень на всіх рівнях керування як на сучасний момент, так і в довгостроковій перспективі.

У розрізі даної системи, як одним із заходів зниження втрат, пов'язаних із збоями або неповним обсягом поставок сировини, матеріалів, палива, що веде до зменшення випуску продукції, є *оптимізація запасів*. Вони повинні бути такими, щоб своєчасно і в повному обсязі можна було виконати замовлення

споживачів. З другого боку, слід врахувати, що зростання товарно-матеріальних запасів призводить до “омертвіння коштів”, яке завдає господарству втрат.

Дана проблема негативно впливає на функціонування галузі в цілому і зокрема на діяльність ФГ “Сяйво-Стрий”. Використання стратегій оптимальної організації поставок матеріальних ресурсів зменшує ризик необгрунтованого зростання їх запасів.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати такі висновки і пропозиції: 1. Діяльності суб’єктів виробничого підприємництва на національному ринку притаманний підвищений рівень підприємницького ризику. 2. Для успішного управління необхідно уміти виявляти джерела ризику. 3. Проаналізувавши основні ризики, що впливають на діяльність фермерського господарства “Сяйво-Стрий”, доцільно впровадити такі заходи їх зниження: здобуття додаткової інформації, вибір прийняттого банку для одержання кредиту, страхування сільського господарства, урожаю, формування резервного фонду для покриття непередбачуваних втрат. 4. Сучасний стан управління ризиком на даному господарстві потребує значного удосконалення, яке може виражатись у впровадженні системи керування ресурсами та стратегії оптимізації запасів.

Література

1. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія.- К.: КННУ, 2004,- 480 с.
2. Гончаров І.І. Ризик та прийняття управлінських рішень: Навч. посіб.- Харків: НТУ «ХП», 2003.- 150 с.
3. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения.- М.: Дело и Сервис, 1999,- 111 с.
4. Дем’яненко С. І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві. — К.: КНЕУ, 1998. - 264 с.
5. Кривцун І.М. Управління ризиками підприємства на засадах реалізації превентивних та компенсаційних заходів: Автореф. дис...канд.економ.наук: 8.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами. НУ “Львівська політехніка”, Львів,2005.-22 с.
6. Хохлов Н. В. Управление риском: Учеб.пос.- М: ЮНИТИ–ДАНА,2003.-239с.

Summary

IMPROVEMENT OF MANAGEMENT BY THE RISKS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Theoretical and methodological government bases by the risks of agrarian enterprises are grounded in the article, there are practical recommendations in relation to the effective management by the risks of agricultural production.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2010